

BRICS-T ÜLKELERİNDE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: BOOTSTRAP PANEL NEDENSELLİK TESTİ

Dilek ŞAHİN¹

Geliş: 04.02.2018 / Kabul: 22.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.389932

Öz

Bu çalışmanın amacı, 1995-2014 dönemine ait verileri kullanarak BRICS-T ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik testlerinin ardından Kónya (2006) tarafından geliştirilen bootstrap panel nedensellik analizi kullanılmıştır. Ekonomik özgürlüklerden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru nedenselliğin sadece Türkiye’de bulunduğu görülmüştür. Ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlara doğru nedenselliğin ise sadece Güney Afrika’da bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer ülkelerde herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlükler, BRICS-T Ülkeleri, Panel Veri Analizi

1 Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, dilek58sahin@hotmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4830-8106>

**THE RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC FREEDOMS AND
FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN BRICS-T COUNTRIES:
BOOSTRAP PANEL CAUSALITY TEST**

Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship among foreign direct investments, economic freedoms and economic growth in BRICS-T countries using data for the period of 1995-2014.

To this end, after conducting cross-sectional dependence and heterogeneity tests, the paper employs the bootstrap panel causality test developed by Kónya (2006). It was observed causality from economic freedoms to foreign direct investment was seen only in Turkey. It was also confirmed that the causality from economic growth to foreign direct investment was found only in South Africa. No causality relationship was found in other countries.

Keywords: *Economic Freedom, BRICS-T Countries, Panel Data Analysis.*

Giriş

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları; bir ekonomide yerleşik birimin diğer bir ülkede bulunan teşebbüste kalıcı ekonomik bağ sağlamak için yaptığı uluslararası yatırımlardır (Özcan ve Arı, 2010: 67). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sermaye ve teknoloji farklılıklarının mevcut olmasından ötürü, ülkeler ekonomik büyümelerini hızlandırmak, sermaye ve teknoloji açığını gidermek ve rekabet gücünü artırabilmek için yabancı sermaye yatırımlarını ülkelerine çekmeye çalışmaktadırlar.

Doğrudan yabancı sermaye girişleri ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesinde önemli rol üstlenmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ülkeye yabancı sermaye ve yatırımlar için döviz sağlamakta, yönetsel beceri ve teknolojik bilgi aktarımını kolaylaştırmakta, iç pazarın rekabetini artırmakta, modern yeni iş imkânlarını sağlamakta ve ihraç malları için küresel pazarlara erişimi kolaylaştırmaktadır (Quazi, 2014:231). Bu nedenle ev sahibi ülke hükümetleri doğrudan yabancı sermaye girişlerinin sağlayacağı imkânlardan yararlanmak için, vergi indirimleri gibi mali teşvikler ve diğer politikaları kullanmaktadır (Abala, 2014: 63).

1990'lerden itibaren ekonomik özgürlüklerin ülkelerin ekonomik gelişimindeki önemi ilgi çekmeye başlamıştır. Ekonomik özgürlükler, mal- hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketiminde devlet tarafından yapılan kısıtlamaların olmaması olarak ifade edilmektedir (Ceatano ve Calerio, 2009: 65). Başka bir tanıma göre, ekonomik özgürlükler toplumda yaşayan bireylerin ekonomik aktivitelerini herhangi bir müdahaleye uğramadan gerçekleştirmeleridir (Tunçşiper ve Biçen, 2014: 28).

Ekonomik özgürlükler, bazı kurumlar tarafından yayınlanan endekslerle ölçülmektedir. Bu endekslerin yayınlanmasıyla birlikte bir yandan ülkeler arasında ekonomik özgürlükler açısından karşılaştırma imkânı bulunmakta öte yandan ekonomik özgürlüklerin; ekonomik büyüme, ekonomik refah ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları gibi ekonomik büyüklükleri nasıl etkilediğine dair çalışmaların yapılmasına olanak tanımıştır.

Ekonomik özgürlüklerin ölçümünde; ABD’de faaliyet gösteren Heritage Vakfı tarafından yayınlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF) ve Kanada’da bulunan Franser Enstitüsünce hazırlanan Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW) kullanılmaktadır (Pearson vd., 2012: 2). Franser Enstitüsü tarafından hazırlanan endekste, ekonomik özgürlükler; kamu büyüklüğü, yasal yapı ve mülkiyet haklarının güvenliği, güçlü para, ticaret serbestliği, iş, kredi ve işgücü düzenlemelerin yer aldığı beş alt başlıktan oluşmaktadır (Ajide, 2014: 152). Bu beş alt başlıkta 23 bileşen bulunmakta ve bileşenlerin çoğu da alt bileşenden oluşmaktadır. Bileşenler ve alt bileşenler 0-10 aralığında yer almaktadır. 0 yasaklamanın yüksek olmasını; 10 özgürlükler üzerindeki minimum kısıtlamayı göstermektedir.

Heritage Vakfı tarafından yayınlanan ekonomik özgürlükler ise, 10 alt kategoriden oluşmaktadır. Bu ekonomik özgürlüklerden bazıları ekonominin yatırım ve ticaret açıklığını ölçerken; bazıları bireysel düzeyde ekonomik özgürlük ve işgücü ve finansal kaynakların kullanımı için bireysel özgürlüklerin ölçümü ile ilgilenmektedir. Ekonomik özgürlükler; iş yapma, ticari, mali, parasal, yatırım, finansal özgürlük, kamu harcamaları, mülkiyet hakları, yolsuzlukta muafık ve işgücü özgürlüğünden oluşmaktadır (Beheshtitabar ve Irgaliyev, 2008: 6).Endeks 0-100 aralığında yer almakta ve yüksek skorlar özgürlüğün arttığını göstermektedir.

Ekonomik özgürlükler belirsizlikleri azaltarak ev sahibi ülkeye daha fazla yabancı sermaye girişi sağlamaktadır. Ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye girişlerini artırmasında özellikle dört neden bulunmaktadır. İlk olarak ekonomik özgürlükler çok uluslu şirketlerin kaynakları etkin kullanabilmesi için çok sayıda imkân sağlamaktadır. İkincisi, ekonomik özgürlükler ev sahibi ülkede fikri mülkiyet haklarının korunması ve yargı bağımsızlığı gibi yasal çerçevenin etkinliğini sağlamaktadır. Üçüncüsü, ekonomik özgürlükler iş dostu ve istikrarlı makroekonomik çevreyi de beraberinde getirmektedir. Döviz kurlarındaki aşırı oynaklık çok uluslu şirketlerin giriş kararlarını etkilemektedir. Bu koşullar altında firmalar yatırım yapma konusunda kararsız kalarak bekleyişe geçeceklerdir. Doğrudan yabancı sermaye girişinin artırılması için yerel kaynaklar kullanılarak destekleyici makro ekonomik politikalar ve istikrarlı döviz kuru uygulanmalıdır. Dördüncü olarak, ekonomik özgürlük kavramı uluslararası işlerin ve ticaretin düzgün işlenmesini sağlayacak iş, kredi ve işgücü düzenlemelerini içermektedir (Anwar ve Mughal, 2012: 2995).

Bu çalışmanın amacı, BRICS-T ülkelerinde (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Türkiye) yabancı sermaye yatırımları, ekonomik özgürlükler ve büyüme ilişkisini analiz etmektir. Çalışmada 1995-2014 dönemi ele alınmıştır. Çalışmanın BRICS-T ülkeleri için yapılması ve yöntem olarak ikinci nesil panel veri yönteminin kullanılması ile literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1. Literatür Taraması

Literatürde yapılan çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Bengoa ve Robles (2003), tarafından ekonomik özgürlük, yabancı sermaye yatırımları, ekonomik büyüme ilişkisi 18 Latin Amerika ülkesi için 1970-1999 dönemleri itibariyle panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye girişlerini pozitif etkilediği görülmüştür.

Quazi (2007), tarafından yapılan başka bir çalışmada ise 1995-2010 dönemleri arasında yedi Doğu Asya ülkesinde, ekonomik özgürlükler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığı görülmüştür.

Beheshtibar ve Irgaliyev (2008), ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye girişleri üzerindeki etkileri 43 gelişmekte olan ülke ve 12 Orta Doğu ülkesinde 1995-2006 dönemi itibariyle analiz edilmiştir. Ekonomik özgürlüklerden; yolsuzluk, kamu harcamaları, ticari ve yatırım özgürlüğü göstergelerinin doğrudan yabancı sermaye üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Sonuç olarak sadece ticari özgürlük ve yatırım özgürlüğünün doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür.

Panahi vd., (2014), tarafından ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 13 MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) ülkesi ele alınarak 2000-2009 dönemi itibariyle panel veri analizi ile incelenmiştir. Ekonomik özgürlük endeksinin alt unsurlarının tamamının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Hossain (2016), tarafından yapılan çalışmada 1998-2014 dönemleri arasında 79 gelişmekte olan ülkede ekonomik özgürlükler, yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme ele alınmıştır. Analiz sonucunda, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığı görülmüştür.

Zghidi vd., (2016), tarafından yapılan çalışmada ekonomik özgürlük, büyüme ve yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki; Tunus, Fas, Cezayir, Mısır için 1980-2013 dönemleri arasında incelenmiştir. Değişkenler arasında pozitif bir ilişkiye rastlanılmıştır. Ayrıca ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları için tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmüştür.

Badri ve Sheshgelani (2017), tarafından yapılan çalışmada 2001-2013 dönemleri arasında 10 gelişmekte olan ülkede ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına etkisi incelenmiştir. Bulgular, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif yönde etkilediğini göstermiştir.

Imtiaz ve Bashir (2017), tarafından yapılan çalışmada 1995-2014 dönemleri arasında beş Güney Asya ülkesinde (Pakistan, Bangladeş, Hindistan, Nepal, Sri Lanka) ekonomik özgürlükler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bulgular, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırdığını göstermiştir.

Kazemi ve Saini (2017), tarafından yapılan çalışmada 1981-2010 dönemleri arasında ele alınan 87 ülkede, ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve demokrasi değişkenleri ele alınmıştır. Panel GMM yönteminin kullanıldığı çalışmada analiz bulguları, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Analiz bulguları, demokrasinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede önemli bir rolünün olmadığını göstermiştir.

Farklı ülke grupları ve analizlerin yapıldığı çalışma bulguları ekonomik özgürlüklerin ve ekonomik büyümenin doğrudan yabancı sermaye yatırımları için son derecede önemli olduğunu göstermektedir.

2. Veri Seti ve Yöntem

BRICS-T ülkelerinde 1995-2014 dönemi yıllık verileri kullanılarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınmıştır. Analiz kapsamında, doğrudan yabancı sermaye yatırımları (dolar), reel kişi başına gelir (2005 sabit fiyatlarıyla) ve ekonomik özgürlükler endeksi değişkeni kullanılmıştır.

Çalışmada ilk olarak, yatay kesit bağımlılığı; ardından eşbütünlük katsayılarının homojenliği analiz edilmiştir. Son olarak, Konya (2006) tarafından geliştirilen Bootstrap Panel Nedensellik testi uygulanmıştır.

Kullanılan model (1) nolu Eşitlikteki gibidir:

$$FDI_{it} = \alpha + \beta_1 PGDP_{it} + \beta_2 EKO_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

Bu eşitlikte; FDI doğrudan yabancı sermaye girişlerini, PGDP reel kişi başına geliri (2005 sabit fiyatlarıyla), EKO ekonomik özgürlük endeksini göstermektedir. Değişkenlerin logaritmik formları alınarak analize dâhil edilmiştir. Doğrudan yabancı sermaye girişleri verisi Dünya Bankasından, kişi başına gelir verisi UNCTAD veri tabanından, ekonomik özgürlükler verisi Heritage Vakfından alınmıştır.

2.1. Yatay Kesit Bağımlılığın Test Edilmesi

Yatay kesit bağımlılığının ele alındığı, Breusch ve Pagan (1980) çalışmasında test istatistiği şu şekildedir (Pesaran vd., 2008):

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \bar{\rho}_{ij}^2, \chi^2 N(N-1) / 2 \quad (2)$$

Pesaran (2004) tarafından geliştirilen test istatistiği ise şöyledir (Pesaran vd. 2008):

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \bar{\rho}_{ij} \right) \quad (3)$$

Pesaran vd. (2008) tarafından $CDLM_{adj}$ testleri geliştirilmiş olup, buna dayanarak LM istatistiğinin varyans ve ortalaması kullanılmış ve LM testi geliştirilmiştir.

$$LM(\rho)_{adj} = \sqrt{\frac{2}{\rho(2N - \rho - 1)}} \sum_{s=1}^p \sum_{j=1}^{N-s} \frac{(T-k)\bar{\rho}_{i,i+s}^{-2} - \mu_{Ti,i+s}}{\sigma_{Ti,i+s}} N(0,1) \quad (4)$$

Testin hipotezleri şu şekildedir. Sıfır hipotezi yatay kesit bağımlılığının olmadığını; alternatif hipotez ise yatay kesit bağımlılığının olduğunu ifade etmektedir.

2.2. Değişkenlerin Homojenliğinin Test Edilmesi

Pesaran ve Yamagata (2008), Swamy testini geliştirmiştir. Testte, eğim katsayılarının yatay kesitler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı kontrol edilmektedir. Bu testin sıfır hipotezi homojenliği; alternatif hipotezi ise heterojenliği ifade etmektedir.

2.3. Bootstrap Panel Nedensellik Testi

Konya (2006) nedensellik testinde, ilk aşama aşağıdaki denklemler yoluyla verilen denklem sisteminin tahmin edilmesidir (Konya, 2006: 981):

$$y_{2,t} = \alpha_{1,2} + \sum_{I=1}^{mly_1} \beta_{1,2,I} y_{2,t-1} + \sum_{I=1}^{mlx_1} \gamma_{1,2,I} x_{2,t-1} + \varepsilon_{1,2,t} \quad (5)$$

$$y_{2,t} = \alpha_{1,2} + \sum_{I=1}^{mly_1} \beta_{1,2,I} y_{2,t-1} + \sum_{I=1}^{mlx_1} \gamma_{1,2,I} x_{2,t-1} + \varepsilon_{1,2,t} \quad (6)$$

$$y_{Nt} = \alpha_{1,N} + \sum_{I=1}^{mly_1} \beta_{1,N,I} y_{N,t-1} + \sum_{I=1}^{mlx_1} \gamma_{1,N,I} x_{N,t-1} + \varepsilon_{1,N,t} \quad (7)$$

ve

$$x_{1,t} = \alpha_{2,1} + \sum_{I=1}^{mly_2} \beta_{2,1,I} y_{1,t-1} + \sum_{I=1}^{mlx_2} \gamma_{2,1,I} x_{1,t-1} + \varepsilon_{2,1,t} \quad (8)$$

$$x_{2,t} = \alpha_{2,2} + \sum_{I=1}^{mly_2} \beta_{2,2,I} y_{2,t-1} + \sum_{I=1}^{mlx_2} \gamma_{2,2,I} x_{2,t-1} + \varepsilon_{2,2,t} \quad (9)$$

$$x_{N,t} = \alpha_{2,N} + \sum_{l=1}^{mly_2} \beta_{2,N,l} y_{N,t-l} + \sum_{l=1}^{mlx_2} \gamma_{2,N,l} x_{N,t-l} + \varepsilon_{2,N,t} \quad (10)$$

Burada y ve x değişkenleri, N paneldeki yatay kesit birimi sayısını ($i = 1, 2, \dots, N$), t zaman periyodunu ($t = 1, 2, \dots, T$) l gecikme uzunluğunu, mly ve mlx sırasıyla y ve x için gecikme uzunluklarını ifade etmektedir. Nedensellik ilişkisi ve yönü Wald istatistikleri bootstrap yöntemiyle elde edilen yatay kesit birimine özgü kritik değerlerle karşılaştırılarak elde edilmektedir. Wald istatistiği bootstrap kritik değerlerinden yüksek ise, nedenselliğin olmadığını gösteren sıfır hipotezi reddedilir.

3. Analiz Bulguları

Analiz sonuçlarında görüldüğü üzere, H_0 hipotezi reddedilerek gerek değişkenlerde gerekse modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 1. Değişkenlerde Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	FDI		PGDP		EKO	
	İstatistik	P-Değeri	İstatistik	P-Değeri	İstatistik	P-Değeri
CD _{Lm1} (BP, 1980)	28.605**	0.018	30.778*	0.009	23.711***	0.070
CD _{Lm2} (Pesaran 2004)	2.484*	0.006	2.881*	0.002	1.590***	0.056
CD (Pesaran 2004)	-1.276	0.101	-2.125**	0.017	-1.439***	0.075
LM _{adj} (PUY, 2008)	23.585*	0.000	32.462*	0.000	15.757*	0.000

Not: ***, **, * sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 2. Modelde Yatay Kesit Bağımlılığı Sonucu

	İstatistik	Olasılık Değeri
CD _{Lm1} (BP, 1980)	22.218	0.102
CD _{Lm2} (Pesaran 2004)	1.318***	0.094
CD (Pesaran 2004)	2.128**	0.017
LM _{adj}	7.814*	0.000

Not: ***, **, * sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Çalışmaya ait homojenlik sonuçları Tablo 3'de verilmiştir. Tablo 3'te, eğitim katsayılarının heterojen olduğu görülmektedir. Yatay kesit birimlerinin birbirinden etkilenen heterojen birimler olduğunun tespit edildiğinden, yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik altında etkin sonuçlar veren yöntemler kullanılmalıdır.

Tablo 3. Test Sonucu

Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Delta_tilde	12.460*	0.000
Delta_tilde_adj	13.514*	0.000

Not: ***, **, * sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 4, yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik altında etkin sonuçlar veren Konya (2006) Bootstrap Granger Nedensellik testinin sonuçlarını göstermektedir. Tablo 4’te görüldüğü üzere, “Ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Granger nedeni” olmadığını ifade eden sıfır hipotezi sadece Türkiye için reddedilmektedir. Diğer bir ifadeyle, ekonomik özgürlükler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Granger nedenidir. “Ekonomik büyümenin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Granger nedeni” olmadığını ifade eden sıfır hipotezi ise, Güney Afrika için reddedilmektedir. Yani, Güney Afrika’da büyüme, yabancı sermaye yatırımlarının Granger nedenidir. Genel itibariyle değerlendirildiğinde, ekonomik özgürlüklerin artırılması, belirsizlikleri azaltarak yatırım ortamını iyileştirecektir. Belirsizliklerin az olduğu ülkeler, daha fazla yatırım çekecektir.

Tablo 4. Bootstrap Panel Nedensellik Sonuçları

H₀: EKO FDI’nın Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Brezilya	7.049	0.112	19.108	9.991	7.366
Rusya	0.231	0.642	9.440	4.801	3.529
Hindistan	1.440	0.473	16.366	8.152	6.084
Çin	0.239	0.872	20.030	10.942	7.836
Güney Afrika	0.000	0.991	14.077	7.750	5.425
Türkiye	2.648***	0.071	6.115	3.202	2.063
H₀: PGDP FDI’nın Nedeni Değildir					
Ülkeler	Wald İstatistiği	Bootstrap Olasılık Değeri	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
Brezilya	3.049	0.590	20.602	12.112	9.241
Rusya	4.511	0.995	62.870	44.723	37.884
Hindistan	7.796	0.596	32.862	22.492	17.909
Çin	20.268	0.552	79.941	48.265	39.541
Güney Afrika	22.574*	0.002	10.927	5.667	3.639
Türkiye	17.391	0.203	42.101	27.280	22.158

Not: ***, **, * sıfır hipotezin sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Kritik değerler 1000 bootstrap döngüsü ile elde edilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada; BRICS-T ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ekonomik özgürlükler, ekonomik büyüme ilişkisi 1995-2014 dönemleri arası analiz edilmiştir. Çalışmada ilk olarak, yatay kesit bağımlılığı incelenmiştir. Analiz sonucunda; çalışmada ele alınan değişkenlerde ve modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu görülmüştür. Heterojenlik tespitinden sonra; nedensellik analizi yapılmıştır. Konya(2006) tarafından geliştirilen Bootstrap Panel Nedensellik testinde, Türkiye’de ekonomik özgürlüklerden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına nedenselliğin; Güney Afrika da ise ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına nedenselliğin olduğu görülmüştür. Ekonomik özgürlük düzeyinin Türkiye için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede önemli bir belirleyici olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, ekonomik özgürlüklerin sağlanmasıyla birlikte belirsizlikler ortadan kalkarak yatırım ortamının iyileşmesi sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- ABALA, Daniel. (2014). “Foreign Direct Investment And Economic Growth: An Empirical Analysis Of Kenyan Data”. *DBA Africa Management Review*, C.4, Sayı:1,ss. 62-83.
- AJİDE, Kazeem. (2014). “Determinants of Economic Growth in Nijeria”. *CBN Journal of Applied Statistics*, C.5, Sayı:2, ss. 147-170.
- ANWAR, Amar., MUGHAL, Mazhar. (2012). “Economic Freedom and Indian Outward Foreign Direct Investment: An Empirical Analysis”. *Economics Bulletin*, C.32, Sayı:4, ss.2991-3007.
- BADRİ, Arash., SHESHGELANIB, Aidin (2017). “Economic Freedom and FDI in Selected Developing Countries”. *International Journal of Economics and Financial Research*, C.2, Sayı:5, ss. 82-87.
- BEHESHTITABAR, Elham., IRGALIYEV, Asset. (2008). “The Impact of Economic Freedom on FDI Inflows to Developing Countries: The Case of the Middle East.” *Jönköpinginternational Business School Jönköping University*.
- BENGOA, Marta., ROBLES, Blanca. (2003). “Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin America”. *European Journal of Political Economy*, C.19, ss.529-545.
- CAETANO, Jose., CALERIO, Antonia. (2009). “Economic Freedom and Foreign Direct Investment: How Different are the MENA Countries from the EU”. *Business*, C.1, ss.65-74.
- HOSSAIN, Shakib (2016). “Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Economic Growth: Evidence from Developing Countries”. *International Journal of Economics and Finance*, C.8, Sayı:11, ss. 200-214.
- IMTIAZ, Sadia; BASHIR, Malik (2017). “Economic Freedom and Foreign Direct Investment in South Asian Countries”. *Theoretical and Applied Economics*, C.14, Sayı:2, ss. 281-294.
- KAZEMI, Morteza, SAINI, Azman (2017). “Foreign Direct Investment, Economic Freedom and

- Democracy”. *Int. Journal of Economics and Management*, C.11, Sayı:1, ss. 1 -15.
- KONYA, Laszlo. (2006). “Exports and Growth: Granger Causality Analysis on OECD Countries with a Panel Data Approach”. *Economic Modeling*, C.23, ss. 978-992.
- ÖZCAN, Burcu., ARI, Ayşe (2010). “Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz”. *Ekonometri ve İstatistik*, Sayı:12, ss.65-88.
- PANAHI, Hossein., ASSADZADEH, Ahmad., REFAEİ, Ramiar. (2014). “Economic Freedom and Economic Growth in Mena Countries”. *Asian Economic and Financial Review*, C.4,Sayı:1, ss.105-116.
- PEARSON, Dennis., NYONNA, Dong., KİM, Kil-Joong. (2012). “The Relationship Between Economic Freedom, State Growth and Foreign Direct Investment in US States”. *International Journal of Economics and Finance*, C.4, Sayı:10, ss. 1-7.
- PESARAN, M.Hashem, YAMAGATA, Takashi (2008). “Testing Slope Homogeneity in Large Panels.” *Journal of Econometrics*, C.142, ss.50-93.
- PESARAN, M.Hashem, ULLAH, Aaman, YAMAGATA, Takash (2008). “A Bias-adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence”. *Econometrics Journal*, C.11, ss.105-127.
- QUAZI, Rahim (2007). “Economic Freedom and Foreign Direct Investment in East Asia”. *Journal of the Asia Pacific Economy*, C.12, Sayı:3, ss. 329-344.
- QUAZI, Rahim. (2014). “Corruption and Foreign Direct Investment in East Asia and South Asia: An Econometric Study”. *International Journal of Economics and Financial Issues*, C.4, Sayı:2, ss. 231-242.
- SARAY, Ozan. (2011). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar-İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği”. *Maliye Dergisi*, C.161, ss. 381-403.
- TUNÇSİPER, Bedriye., BİÇEN, Ömer Faruk. (2014). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.9, Sayı:2, ss. 25-45.
- TÜREN, Ufuk., GÖKMEN, Yunus., DİLEK, Hakan. (2011). “Ekonomik Özgürlük Endeksinin Yurt Dışına Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan Türk Sermayesinin Ülke Seçim Kararına Etkisi Var mıdır?” *Maliye Dergisi*, C.161, ss. 298-325.
- YENİPAZARLI, Aslı. (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- ZGHİDİ, Nahed., SGHAİER, Imen., ABİDA, Zouheir. (2016). “Does Economic Freedom Enhance the Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in North African Countries? A Panel Data Analysis”. *African Development Review*, C. 28, Sayı:1, ss. 64-74.